

УДК 343.3

Н. З. Рогатинська
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри кримінального права та процесу
юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету

МИТНІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Потреби в безпеці пов'язані з прагненням і бажанням держави досягти стабільного й безпечного стану та містять у собі потреби в захисті від економічних, екологічних, технологічних, соціально-економічних та інших небезпек з боку навколишнього середовища й упевненість у тому, що пріоритетні потреби держави та люди не будуть задоволені. Отже, метою безпеки є комплексний і системний вплив на потенційні й реальні загрози, досягнення стабільного функціонування в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження і виявлення та нейтралізації ризик факторів, які безпосередньо впливають як на саму діяльність, так і на її специфіку [1].

Зовнішньоекономічна та митна безпеки спрямовані на задоволення економічних інтересів держави та є важливими складовими її економічної безпеки. Зовнішньоекономічна та митна безпека – це поняття, які перетинаються, але взаємно не поглинаються. Під митною безпекою розуміємо стан захищеності економічних інтересів держави в митній галузі, який дає можливість у різних зовнішніх і внутрішніх умовах, незалежно від будь-яких загроз, забезпечити: а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів; б) здійснення митного регулювання, пов'язаного із встановленням та справлянням податків і зборів; в) застосування процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів митно-тарифного і нетарифного регулювання; г) проведення боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також виконання інших покладених на митні органи завдань шляхом ефективної реалізації митної справи [2]. Для виконання державою своїх функцій у рамках митної політики існують заходи впливу на відповідну групу суспільних відносин (заходи тарифного та нетарифного регулювання), та специфічний інститут держави, який визначається поняттям “митна справа”. Ст. 3 Митного кодексу України (МКУ) [3] визначає митну справу як порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, митне регулювання, пов'язане із встановленням мита та митних зборів, процедури митного контролю та інші засоби проведення в життя митної політики. До митної справи вхо-

дять також організаційно-правові питання функціонування митних органів, на які згідно з ч. 1 ст. 11 МКУ покладено безпосереднє здійснення митної справи. Встановлення митно-тарифних та нетарифних заходів є складовою дій, які забезпечують зовнішньоекономічну безпеку, а виконання митних правил, порядків і процедур, у тому числі тих, що реалізують заходи забезпечення митної політики, справляння податків та зборів, організації протидії митним порушенням, тобто реалізація митної справи належить до заходів, які забезпечують митну безпеку держави [3; 4].

Митна політика, виступаючи складовою внутрішньої та зовнішньої державної політики, формується й запроваджується, спираючись на об'єктивний аналіз. Визначення поняття митної безпеки та суміжних з нею категорій (митних небезпек, загрози, виклику, впливу, ризику та шкоди) обумовлює можливість більш детального розкриття системи понять, пов'язаних з зовнішньоекономічною та економічною безпекою, а також визначити чітку систему дій суб'єкта забезпечення митної безпеки – митної служби України й інших державних органів у напрямі попередження та ліквідації причин виникнення митних загроз. Розробка критеріїв оцінки митної безпеки повинна стати важливим науковим завданням. Під час втілення в життя митної політики необхідно розглядати діяльність державних органів у рамках єдиного інституціонального механізму, спрямувавши їх на виконання конкретних завдань у цій сфері, з єдиною метою – забезпечення національної безпеки та захисту національних інтересів України [1].

Чітко визначивши складові оцінки діяльності митних органів з реалізації митної справи, можливо визначити стан митної безпеки, яка досягається шляхом ефективної реалізації митної справи в країні в цілому. Ця оцінка може стати базою під час розробки плану дій митної адміністрації та підготовки аналітичних матеріалів і пропозицій уряду для коригування його діяльності. Кількісне вимірювання рівня митної безпеки потребує використання великого комплексу індикаторів, які дають підстави для висновків щодо задоволення перерахованих вище критеріїв. Конкретний набір цих індикаторів повинен визначатися в процесі економічного аналізу в рамках кожного з напрямів [5; 6]. З метою визначення критеріїв оцінки

митної безпеки необхідно комплексно підійти до питання ризиків як об'єктивного явища. За своєю сутністю ризик є подією з негативними економічними наслідками, які можуть виникнути в будь-який момент і в невідомих розмірах. Точний вимір ризику можливий за допомогою використання методів кількісного аналізу. Кількісною величиною митного ризику можна вважати кількісну оцінку діючої небезпеки та ймовірність реалізації потенційної митної небезпеки в зовнішньоекономічній діяльності, митних співвідношеннях, умовах зовнішнього характеру та дії їх негативних наслідків; усвідомлену можливість виникнення події з небажаними наслідками. Спрогнозувати та розрахувати ризик як багатокомпонентну величину можливо за допомогою статистичних та імітаційних моделей, аналітичним методом, за допомогою експертних оцінок, аналізом чутливості (критичних значень) та іншими методами. З поняттям «ризик тісно пов'язане поняття «школа». Якщо ризиком є тільки можливе негативне відхилення, то школа є дійсним, фактичним негативним відхиленням. Через школу реалізується ризик, набуваючи конкретні вимірювані економічні риси. Школа визначається як економічна, кількісна категорія, що виражає вартість втрат, збитку, проведених заходів або робіт тощо. У загальному визначенні, школа – це оцінені наслідки [1].

Відповідно до ч. 4 ст. 7 МК України безпосереднє керівництво здійсненням державної митної справи покладається на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику. Нині таким органом є Міністерство фінансів України. Так, Указом Президента України від 08.04.2011 № 446/2011 затверджено Положення про Міністерство фінансів України, відповідно до п. 1 якого Мінфін України визнано головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної фінансової, бюджетної, а також податкової і митної політики (крім адміністрування податків, зборів, митних платежів та реалізації податкової і митної політики) [7]. На підставі ст. 545 МК України Мінфін України спрямовує, координує та контролює діяльність митниць, здійснює інші повноваження, передбачені цим Кодексом та іншими законами України, в межах своїх повноважень видає накази, організує та контролює їх виконання. Можна стверджувати, що митні відносини виникають одночасно з державою і проходять всі ступені її розвитку. На ранніх етапах свого розвитку митна справа мала досить примітивний характер і полягала у збиранні митного податку як гарантії безпеки на дорогах. Пізніше митна справа почала цілеспрямовано регулювати торговельну діяльність, обмежуючи або дозволяючи імпорт чи експорт

певних товарів. З розвитком економічних відносин та зростанням мануфактурного виробництва, коли в товарообіг вступили гроші, митні відносини значно ускладнилися. Сприяючи проведенню економічної політики всередині держави, митні органи одночасно забезпечували за допомогою різноманітних митних заходів захист своєї країни від фінансово-економічних зазіхань інших держав, мали безпосередній вплив на розвиток зовнішньоекономічної сфери та наповнювали грошима державну скарбницю. Історичний аналіз свідчить, що митна діяльність держави концентрує в собі не лише вузьку проблему виконання фіскального завдання, а й вирішує значний комплекс соціально-економічних питань розвитку. У наш час, виконуючи власні функції, визначені митним законодавством, митні органи мають справу з різноманітними питаннями суспільного життя. Органи доходів і зборів беруть безпосередню участь у формуванні доходної частини державного бюджету, оберігають народні надбання у царині культури, ведуть боротьбу з економічною злочинністю, стимулюють розвиток міжнародних зв'язків і торгівлі тощо. Ці органи покликані захищати економічні інтереси суб'єктів національної економіки на всіх рівнях, починаючи від загальнодержавного і закінчуючи економічною безпекою окремої людини. Зважаючи на фіскальну функцію, діяльність митних органів має значний вплив на соціальну сферу, адже від рівня поповнення державного бюджету податками, зборами та іншими грошовими надходженнями залежить можливість покривати витрати соціального характеру, направляючи кошти з бюджету на відповідні дотації, субсидії, програми, виплати заробітної плати і пенсій тощо. Якщо брати до уваги протидію органів доходів і зборів незаконному переміщенню заборонених предметів, приміром наркотичних засобів, сумнівної медичної продукції, можна стверджувати про беззаперечний факт захисту митниками життя і здоров'я нації [8, с. 104–105]. Різноманітність діяльності митних органів та ширина охоплення ними сфер суспільного життя має велику кількість прикладів, але найважливішим серед інших, напевно, є захист митниками саме економічних інтересів держави. Особливості сучасного внутрішнього та зовнішнього становища України, занепад її економіки, військові дії та політична криза роблять неможливим перенесення на національні умови тих торговельно економічних механізмів, які сконструйовані в інших країнах відповідно до їх умов та місця в світовому господарстві. Однак принципи «конструювання» цих механізмів, особливо узгодження на багатосторонній міжнародній основі, і норми, що сформувалися на цій основі, мають бути взяті до уваги при створенні, розвитку й оновленні

механізму митної політики в Україні. Під час її виконання потрібно враховувати досвід і постсоціалістичних країн. Тому слід обмірковано організувати роботу з розробки митної політики. Необхідно пам'ятати, що філософія зовнішньої політики повинна полягати в тому, що всі політичні питання необхідно розглядати через призму національних економічних інтересів. Інтереси національних виробників – ось пріоритет зовнішньоекономічної політики. Вони є найбільшими платниками податків, гарантами здорової економіки, джерелом зайнятості в ринковій економіці. Звичайно, інтереси виробників з різних секторів економіки відрізняються, тому відповідні урядові агенції мають прикласти зусилля аби надати рівну можливість звертатися за захистом чи з вимогою до державних органів усім суб'єктам господарської діяльності. У свою чергу вплив економічних сил суспільства на прийняття законодавчих актів і рішень виконавчої влади зумовлює розвиток різних галузей українського права з регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Органи доходів і зборів повинні зробити ставку на вдосконалення професійних навиків своїх службовців, вміння грамотно і швидко, відповідно до законодавства, обслужити громадян, а також встигати стежити за процесами, що відбуваються в країні. При цьому дуже важливо підходити до вирішення питань зважено: не завищувати, але і не занижувати свою владу на місцях. Необхідно, крім того, працювати в тісному контакті з органами місцевої влади. Захистом економічних інтересів повинні займатися професіонали, а не різного роду політичні популісти та екстремісти. Поки цього не зрозуміє влада, вітчизняні бізнесмени та виробники не відчуватимуть себе захищеними не тільки на зовнішніх, але і на внутрішніх ринках [9].

У майбутньому митна безпека й надалі залишатиметься невід'ємною складовою економічної безпеки держави. У цьому контексті ключовими завданнями є імплементація міжнародно-визначених інструментів регулювання міжнародної торгівлі на основі дотримання Рамкових стандартів забезпечення безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі, розроблених Всесвітньою митною організацією з метою визначення та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз. Інакше кажучи, митна безпека України повинна базуватись на накопиченому досвіді функціонування митних систем світу і бути цілісною динамічною системою.

Пріоритетним завданням митних органів є захист національних інтересів. Доцільно враховувати досвід провідних країн світу та забез-

печити детальне юридичне відпрацювання всіх інструментів регулювання митниці, чітке формування процедурних аспектів. Визначення пріоритетів у діяльності надасть змогу митним органам з мінімальними затратами забезпечити ефективну взаємодію із правоохоронними органами країни та максимізувати ефективність наповнення державного бюджету країни. Таким чином, перед митними органами існують доволі складні завдання у сфері гарантування митної безпеки і захисту національних економічних інтересів, які потребують швидкого реагування.

Література

1. Пашко П.В., Пісної П.Я. Митна безпека України // Вісник Національної академії державного управління.
2. Пашко П.В., Пісної П.Я. Митна політика та митна безпека України // Фінанси України, 2006. – № 1. – С. 74–85.
3. Митний кодекс України та нормативно правові акти, що регулюють його застосування: 36. док. / Упоряд.: П.В.Пашко, В.П.Науменко. – К.: Знання, 2004. – 1173 с.
4. Пашко П., Демченко В., Павлюк В. Заходи митно-тарифного регулювання як складова реалізації митної політики України // Вісн. АМСУ. – 2005. – № 4(28). – С. 3–7.
5. Пашко П.В., Скороход О.І. Оцінка митної безпеки держави // Фінанси України. – 2005. – № 2 (111). – С. 101–105.
6. Жаліло ЯЛ. Проблеми визначення економічної безпеки в системі забезпечення національної безпеки України // Матеріали Междунар. науч.-практ. конф. “Проблеми забезпечення економічної безпеки” (Донець, 23-24 листопада 2001 г.). – Донець: РІА ДонНТУ, 2001. – С. 27, 28.
7. Калініченко А.І. Митна безпека як складова національної безпеки України // Право та інновації № 2 (10) 2015
8. Про Положення про Міністерство фінансів України : Указ Президента України від 08.04.2011 № 446/2011 // Офіц. вісн. Президента України. – 2011. – №11. – Ст. 610.
9. Олексієнко Р. Ю. Напрями захисту митними органами економічних інтересів держави у зовнішньоекономічній сфері / Р. Ю. Олексієнко // Митна політика та актуальні проблеми економічної та митної безпеки України на сучасному етапі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 23 листоп. 2007 р.). – Дніпропетровськ : Акад. мит. служби України, 2008. – С. 102–106.

Анотація

Рогатинська Н. З. Митні органи в системі забезпечення економічної безпеки. – Стаття.

Дана стаття присвячена дослідженню митних органів, їх місця та ролі митних органів в системі забезпечення економічної безпеки. Досліджено проблематику та поняття митної, зовнішньоекономічної безпеки.

Ключові слова: митниця, митна безпека, зовнішньоекономічна діяльність, економічна безпека.

Аннотация

Рогатинская Н. З. Таможенные органы в системе обеспечения экономической безопасности. – Статья.

Данная статья посвящена исследованию таможенных органов, их места и роли таможенных органов в системе обеспечения экономической безопасности. Исследована проблематику и понятие таможенной, внешнеэкономической безопасности.

Ключевые слова: таможня, таможенная безопасность, внешнеэкономическая деятельность, экономическая безопасность.

Summary

Rohatynska N. Z. Customs authorities in the system of economic security. – Article.

This article is devoted to the study of customs authorities, their place and role of customs authorities in the system of ensuring economic security. The problems and concepts of customs, foreign economic security are investigated.

Key words: customs, customs security, foreign economic activity, economic security.